

Ламах Е.Б.,
аспірант кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ

Громадські об'єднання як надавачі соціальних послуг гендерного спрямування

У статті проаналізовано потенціал громадських об'єднань, що враховують гендерну складову в роботі з клієнтом, що стає запорукою економічного зростання та розвитку громадянського суспільства. Констатовано зв'язок між розвитком громадських організацій соціального спрямування і демократичною стабільністю в країні. Зроблено висновки щодо необхідності врахування гендерної складової в роботі громадських організацій, які надають послуги населенню. Запропоновано можливі подальші дії в державній політиці щодо включення гендерної складової в роботу громадських організацій.

Ключові слова: громадські організації, гендерна складова, гендерна спрямованість соціальних послуг.

Ламах Э.Б. Общественные объединения как поставщики социальных услуг гендерного направления

В статье проанализирован потенциал общественных объединений, которые учитывают гендерную составляющую в работе с клиентом, что становится залогом экономического роста и развития гражданского общества. Констатирована связь между развитием общественных организаций социальной направленности и демократической стабильностью в стране. Сделаны выводы о необходимости учета гендерной составляющей в работе общественных организаций, которые предоставляют услуги населению. Предложены возможные дальнейшие действия в государственной политике относительно включения гендерной составляющей в работу общественных организаций.

Ключевые слова: общественные организации, гендерная составляющая, гендерная направленность социальных услуг.

Lamakh E.B. Civil organizations that provide social services and incorporation of the gender component

The article to write about potential of civil organizations is analyzed, taking into account the gender component when working with clients, which becomes a prerequisite for economic growth and civil society development. There is a correlation between development of non-governmental organizations with social focus and democratic stability in the country. Conclusions are made concerning taking into account of the of NGOs that provide services to the population. Variants for the further courses of action in governmental policy are offered for the future concerning incorporation of the gender component into the work of non-governmental organizations.

Key words: civil organizations, gender component, gender focus of social services, governmental agencies as partners for cooperation with public associations.

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу проблеми соціального значення постійно накопичувались, що з часом призвело до демографічної кризи. Соціальна сфера залишилась без уваги державної влади, яка не може впоратись із проблемами надсмертності чоловіків, алкоголізму, наркозалежності, насильства тощо. Руйнування соціальної сфери супроводжувалось економічним занепадом.

На сьогодні представники урядових структур не побачили існування громадських організацій, які взяли на себе тягар соціальної роботи, оскільки не відчували в ній актуальності і не провели для себе зв'язок між економічною стабільністю країни, становленням громадянського суспільства і демократії та задоволенням потреб населення в соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десяти років завдяки Програмі рівних можливостей та прав жінок в Україні, що підтримувалась проектом Європейського Союзу та Програмою розвитку ООН, видано багато

публікацій, що фокусують увагу на необхідності включення гендерного підходу в соціальну сферу, як, наприклад, “Організаційні та правові елементи інституційного механізму забезпечення гендерної рівності в Україні”. Варто зазначити, що Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні використовувала напрацювання й результати, досягнуті в рамках попередніх етапів Програми рівних можливостей “Україна – на шляху до рівності”. Перший етап впроваджено Програмою Розвитку ООН в Україні за підтримки Sida у 2003–2006 рр., другий впроваджувався з 2006 р. Усі вищезазначені проекти працювали в соціальній площині, допомагаючи впроваджувати гендерну складову в усі програми національного та регіонального рівнів [1]. З’являються ініціативи та роботи інших провідних педагогів та соціальних працівників, які досліджували зазначене питання у сфері освіти [2]. Громадські організації так само приділяють увагу впровадженню в життя принципів гендерного підходу в роботу з клієнтами і висвітлюють зазначену тему у своїй діяльності [3].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Вивчаючи зазначену тему, можна побачити, що уряд України на сьогодні не приділяє достатньої уваги розвитку громадських об’єднань, які працюють у соціальній сфері. Соціальне замовлення та гендерна складова як важливий елемент у наданні послуг населенню не розглядається при підтримці громадських організацій владними структурами, що демонструє прихильність до громадських об’єднань, які працюють у політичній та економічній площині і виконують замовлення на створення інститутів передвиборчих баталій.

Навчання громадських організацій, які надають послуги населенню, враховуючи гендерну складову, проводяться за кошти міжнародних донорських організацій та за участю міжнародних і вітчизняних фахівців, які представляють третій сектор або наукові структури в Україні. Вивчаючи матеріали про громадські об’єднання, які враховують у своїй роботі гендерну складову, можна побачити, що їхній досвід не досліджувався державними інституціями як потужна складова соціальних перетворень, як система функціональної робочої сили для забезпечення потреб громади, що направлена на вирішення питань соціальної сфери, за розвиток якої державна гілка влади повинна нести відповідальність.

Мета статті – розкрити потенціал громадських організацій, що працюють у соціальній сфері і враховують гендерну складову у роботі з особистістю, створюють робочі місця та знімають напруженість серед громади, сприяють економічному зростанню країни.

Виклад основного матеріалу. Громадські організації не належать ні до державного, ні до комерційного сектору – пенсійні, благодійні фонди, фонди культури, науки, біржі, університети тощо, усі вони працюють на задоволення потреб громади, надають послуги жінкам чи чоловікам, дівчатам чи хлопцям. Прослідковуючи історію виникнення громадських організацій, які надають соціальні послуги населенню, можна побачити, як почали заповнюватись прогалини в роботі з громадою, що потребує соціальних послуг, які мають базуватись на особистісному підході і гендерній складовій. Гендерна складова соціальних послуг є важливим компонентом, оскільки спрямована на розв’язання проблем кожного і кожної особистості не залежно від статі. На допомогу уряду прийшли громадські організації, які взяли на себе забезпечення соціальних потреб громади. Спеціалісти громадських організацій, які працюють за сучасними стандартами та розуміються на міжнародних документах і рекомендаціях, враховують інтереси двох статей та передбачають реалізацію політики, що базується на розумінні вразливості як чоловіків, так і жінок. Соціальні проблеми мають різний вплив на ролі чоловіків і жінок у родині, громаді,

на робочому місці. Таким чином, сучасний гендерний комплексний підхід має враховувати місце жінок/дівчат, хлопців/чоловіків у всіх сферах життя суспільства і вибудовувати політику, направлену на вирішення питань кожної особистості (жінки чи чоловіка) та соціальних потреб одиноких матерів, одиноких татусів, жінок та дівчат – жертв насильства, чоловіків і хлопців – жертв насильства, алкозалежних жінок чи чоловіків та інших груп осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Наявний гендерний розрив та дисбаланс, що збільшуються в різних сферах життя, впливають на якість людського капіталу в Україні. Це відбувається в умовах глобалізації світових процесів, коли найгострішою стає конкуренція людського капіталу. Одним із гендерних показників втрати такого капіталу в Україні є виїзд великої кількості активних людей за кордон, серед яких число жінок в 2–3 рази перевищує показники чоловічої еміграції. Це веде до поглиблення демографічної кризи, до створення в країні територій із переважно жіночою працею (східні області) та працею чоловіків (західні області), до негативних результатів у вихованні дівчаток і хлопчиків та формуванні в них гендерної свідомості та чутливості. У контексті сучасних змін у соціальній сфері та необхідності підтримки особистості наша держава повинна створювати систему соціальних послуг, що базуються на гендерному підході [4].

Підписавши прийняті на світовому та європейському рівні документи, Україна визнала визначені в них основні міжнародні підходи до гендерної політики у соціальній сфері, серед них:

- рівність жінок і чоловіків нерозривно взаємопов'язана з оцінкою соціального прогресу, розвитку і миру;
- пріоритетність гендерної проблематики в забезпеченні прав людини: серед п'яти пріоритетів у політиці Комітет ООН з прав людини розглядає розв'язання прав рівності поряд із бідністю, демографією, екологією і миром;
- права жінок та дівчаток є невід'ємною і неподільною складовою загальних прав людини і повинні захищатися на всіх стадіях життєвого циклу – в дитинстві, юності, дорослому і похилому віці;
- ліквідація всіх форм дискримінації за ознакою статі є першочерговою метою міжнародного співтовариства;
- гендерна проблематика є центральним елементом усіх стратегій і програм.

Керуючись цими основними підходами, держава моделює і програмує своє майбутнє виходячи з аналізу реального стану жінок/дівчат і чоловіків/хлопців в Україні [5].

Громадські організації, що представляють громадянське суспільство в більшості країн світу, це консолідований громадський рух або третій сектор, що активно працює з громадою, враховуючи життєві умови кожного індивіда, стать, соціальний статус та потребу в послугах. Вони спрямовують енергію жінок і чоловіків на творчу діяльність і тим самим знижують соціальну напруженість у суспільстві. Однією з характерних рис третього сектору у західному світі є активна співпраця з державними структурами як на національному, так і на місцевому рівні для вироблення політики щодо відповіді на виклики, які постають перед громадою чи країною, враховуючи гендерну складову на місцевому та національному рівнях. Сфера діяльності громадських організацій в Європі та США охоплює практично всі галузі життя людини – економіку, політику, науку, культуру, освіту [6].

Конституція України закріпила демократичні здобутки у сфері громадянського суспільства. У ст. 36 проголошено “Громадяни України мають право на свободу

об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів..." [7]. Іншими важливими законами, які регулюють діяльність громадських організацій, є закони України "Про об'єднання громадян" [8], "Про благодійництво та благодійні організації" [9]. На розгляді у Верховній Раді України перебувають кілька проектів законів, прийняття яких має на меті заохотити місцеве благодійництво, створити базу для розвитку зв'язків між громадським сектором та місцевим самоврядуванням, створити систему соціального замовлення та удосконалити діяльність громадських об'єднань.

Діяльність громадських організацій як один із видів об'єднання громадян передбачена Законом України "Про об'єднання громадян". У ньому зазначається, що об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод [8]. Громадяни на рівні громади є особистостями, жінками та чоловіками, хлопцями та дівчатами зі своїми проблемами та життям, яке повинно враховувати соціальні ролі, що вони виконують і які у більшості базуються на усталених стереотипах щодо ролі статі, чим створюють відповідні проблеми та конфлікти.

В Україні більше ніж десять років тому на арену вийшли об'єднання нового складу, а саме соціально-орієнтовані на потреби дівчат/жінок, хлопців/чоловіків громадські організації, як приклад: Міжнародний центр "Розрада". З 1999 р. розпочалась постійна співпраця зазначеної організації з Київським міським центром по роботі з жінками та управлінням у справах сім'ї та молоді.

Подібні організації створювались по всій Україні зі своїм філіями та осередками: організація "Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ", "Асоціація дівчат – гайдів", паралельно з міжнародними та всеукраїнськими організаціями створювались обласні та районні організації соціального спрямування "Центри "Жінка для жінки" в Херсонській, Львівській, Чернівецькій, Донецькій, Дніпропетровській областях тощо.

Прикладом соціальної роботи з урахуванням гендерного компонента для своїх клієнтів може бути Всеукраїнська благодійна організація "Мережа людей, які живуть з ВІЛ". Організація за всіма напрямками своєї діяльності враховує гендерну складову: написання власної стратегії та планів організації, навчання та грантова підтримка своїх членів [3]. Громадські організації в Україні, що активно працюють у соціальній сфері, враховуючи гендерний компонент, стають взірцем не тільки для організацій у власній країні. Прикладом може слугувати проект "Уповноважена освіта" Інформаційно-консультативного жіночого центру, що створений у 1996 р. [10]. Проект отримав підтримку Міністерства освіти і науки України і був рекомендований як курс за вибором для середніх навчальних освітніх закладів. Він враховував інтереси хлопців та дівчат у соціумі. Зазначений проект виявився успішним у країнах Східної Європи, Азії та Африки і підтримувався протягом 5-х років мережею фондів Джорджа Сороса та Жіночим Глобальним Фондом.

Україні доречно та необхідно звернутись до досвіду громадських організацій та виробити модель їх залучення на більш системному рівні. Якщо скорочується чисельність персоналу державних органів, що ми зараз спостерігаємо, то це зменшує різноманітність системи державного управління в Україні. За зазначених причин система має менше можливостей розв'язувати суспільні проблеми, таким чином необхідно комусь передавати відповідні функції [11]. Позитивним виходом є передача функцій до громадських організацій, особливо у соціальній сфері, де вони вже себе зарекомендували як професіонали та фахівці.

Описавши необхідність створення системи соціальних послуг з урахуванням гендерної складової на прикладі роботи існуючих громадських організацій, *можна зробити висновок*, що сьогодні в Україні вже існує практика подібної діяльності. Сьогодні потребує системних досліджень подібної роботи та вироблення соціального замовлення у сфері надання послуг населенню, враховуючи гендерну складову.

Існування громадських та благодійних організацій, насамперед, зумовлено тим, що найактивніші члени суспільства прагнуть зробити свій внесок у вирішення гострих проблем місцевих громад. При цьому представники громадських організацій покладають на себе певні обов'язки та відповідальність перед державою й суспільством, що дає змогу в деяких випадках діяти ефективніше за державні установи. Співробітництво держави з такими організаціями може стати важливим фактором підвищення ефективності використання коштів, покращення якості надання послуг, дасть можливість залучати додаткові ресурси для реалізації різноманітних програм, а також заощаджувати державні кошти. Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що прийняття Україною правових документів з гендерної тематики та практичні напрацювання громадських організацій у сфері соціального замовлення мають окреслювати подальші кроки у розвитку соціальної сфери.

Гендерний підхід необхідно інтегрувати в усі сфери життя людини шляхом:

- створення рівних умов та можливостей для населення України в отриманні інформації про наявність соціальних послуг;
- створення рівних умов і можливостей для доступу жінок і чоловіків до якісних соціальних послуг на рівні громади, з урахуванням їх особливих потреб;
- розширення можливостей реалізації хлопчиками та дівчатками, жінками та чоловіками свого права на отримання якісних інтегрованих послуг в освіті, дозвіллі та охороні здоров'я.

Крім вищезазначених кроків, уряду України необхідно вжити заходів, що допоможуть створити систему соціального замовлення: внести до ВР зміни до законів України “Про громадські організації”, “Про державні закупівлі” тощо.

Подальші дії у державній політиці повинні включати удосконалення розподілу функцій та повноважень за рівнями управління, підвищення професійності управлінських кадрів у співпраці з громадськими об'єднаннями для створення системи соціальних послуг, в якій особистість та її потреби будуть враховуватись на всіх етапах прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua/ua/projects-list-all/750-equal-opportunities-and-womens-rights-in-ukraine>
2. Остапчук О. Л. Особливості викладання спецкурсу “Гендерна педагогіка” для майбутніх соціальних педагогів [Електронний ресурс] / О. Л. Остапчук // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії : зб. матеріалів наук.-практ. конф. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/view/creators/041E044104420430043F04470443043A3A041E2E041B2E3A3A.html>
3. Впровадження гендерного підходу до національної відповіді на епідемію ВІЛ/СНІД в Україні [Електронний ресурс] / ВБО “Мережа людей, які живуть з ВІЛ”. – Режим доступу : <http://network.org.ua/media/news/page-3201>
4. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціал. дослідж. НАН України, 2008. – 316 с.

5. Гендерні перетворення в Україні [Електронний ресурс] / Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні ПРООН спільно з Євросоюзом. – Режим доступу : http://gender.undp.org.ua/images/lib/genderni_peretvorennya.pdf
6. *Винников О.* Громадські організації в Україні: новий поступ з новим законодавством / *О. Винников, А. Ткачук* // *Голос громадянина*. – 1997. – № 4.
7. Конституція України // *Відом. Верхов. Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Про об'єднання громадян : Закон України № 2388-VI (2388-17) // *Відом. Верхов. Ради України*. – 2010. – 1 лип.
9. Про благодійництво та благодійні організації : Закон України // *Відом. Верхов. Ради України*. – 1997. – № 46. – Ст. 292.
10. Проект “Уповноважена освіта” [Електронний ресурс] / Інформ.-консульт. жіноч. центр. – Режим доступу : <http://empedu.civicsua.org/>
11. *Ешбі У.* Закон необхідної різноманітності [Електронний ресурс] / *У. Ешбі*. – Щоденна всеукраїнська газета “День”. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/317189>